

СТАНОВИЩЕ

На дисертационния труд на доц.Боянка Пенева Тонева за придобиване на научната степен „Доктор на науките „

Тема : „Теоретични основи на системата физическа култура – ретроспективен и съвременен анализ с извеждане на компетентности”

Професионално направление 1.3. Педагогика на обучение по физическо възпитание. проф. Иван Иванов – дн.

Анализиране на знанията в областта на физическата култура е трудна задача, която с провеждане на подобни научни изследвания все повече навлиза в същността и методологията на физическото възпитание като част на физическата култура. Тя се явява следствие на редица обобщаващи науки. В основата на проблема за мястото на физическата култура, като част от общата култура на човечеството дисертантката правилно отбелязва за неизменната същност на връзката между формата на човешкото мислене и практиката – източник на познанието и критерии за неговото действително съществуване – първото ниво на теоретичното познание.

То е в основата на различните класификации и понятия, както и на философските теории.

В резултат на тях се систематизират знанията по отделните предметни науки и в резултат на тяхното развитие се създава теория, която е неразривно свързана с практиката, както и обратно – втората е цел на всяко познание и критерии за действителността.

Доц. Б.Пенева съобразно изложеното в съществуващите частни проблеми на различните трудове третира в теорията на физическото възпитание правилно си поставя задачата да актуализира познанията в тази област. Целта е да се изградят общи основи на теорията на физическата култура. В съответствие с целта за бъдещо развитие на науката, като сложен процес на диференциация и интеграция на знанията изведени в отделните спортни науки е необходимо да се изгради обща теория на физическата култура, като се приложат към нея формите на хуманитарните и социални науки. Поставя се задачата на основата на изследване на нейната същност и структура в съответствие с общите закономерности, цели, принципи и методи да се анализира същността и методологията на физическото възпитание. Това води до осъвременяване на структурата и функциите, а респективно и общите закономерности, цели и методи на физическата култура.

Дисертационният труд в структурно отношение е разработен в три глави: Съдържанието на отделните подглави е насочено към:

Първата глава – „Проучване и методология на проблема „с 6 подглави - трактати, които показват високата обща и специална култура на дисертантката.

Те обхващат:

а) Същността на теорията - за науката, за културата, системата и структурата, като се дават интересни и значими знания за отделни понятия, чието значение се откроява в определена последователност. В тях доц.Пенева на основата на кратки трактати проявява стремеж за творческо излагане на проблемите на физическата култура, като част от общата култура на човечеството - основа за разработване на ОТФК - първо равнище на теоретичното знание, като създава частнонаучните понятия за науката, за културата, система и структура.

По своята същност „теорията като форма на човешкото мислене” е противоположна на практиката, която е „източник и цел на всяко познание и критерии за неговата, истинност”. Желателно е теорията да изпреварва практиката и прониква дълбоко в емпиричните данни, като разкрива връзките, отношенията и систематизира знанията.

Синтезирането на две или повече емпирични обобщения води до установяване на закони - науки - първо равнище на теоретичното знание, които в сферата на физическата култура са: теория на спорта (ТС), теорията на физическото възпитание (ТФВ), (наука), която се от диференцира по-късно и обобщава по видове спорт. Като форма на човешко мислене те са начален етап на развитие на науката.

б) Възникването и разширяването на дадена теория е немислима без изграждане на хипотеза – знание, предположение на базата на съществуващите факти.

Всяка една от главите съдържа и съответни подглави, в които са изложени 6 схеми, 8 фигури, 2 таблици и 4 снимки. Използвани са значителен обем от литературни източници – 239 автора – 90 на кирилица и 143 на латиница.

На основата на кратки трактати доц.Пенева проявява стремеж за творческо излагане на проблемите на физическата култура, като част от общата култура на човечеството.

Техния обем обаче е толкова голям (120 стр.), че затруднява според нас разработването на ОТФК.

Ясно са определени предметът и обектът на изследването, независимо, че няма точно описание на прилаганата методика, което е естествено при изложения значителен обем.

Включеният материал показва широката обща култура и значителните познания и осведоменост по проблемите. Като цяло позволявам си да отбележа и факта, че анализа на редица разработки в отделните трактати показват висока професионална компетентност. В редица задачи се третираат и съществени проблеми на наукознанието. По същество значителна част от тях имат оригинален характер.

Втора глава - Организация и методика на изследване и

Трета глава - Теоретични и методологични основи на физическата култура.

В резултат на анализ на всяка от тях са изведени и редица подглави. Като цяло авторката се проявява със своята висока професионална компетенция и висока ерудиция, която и дава възможност да вложи своите научни усилия за извършване на настоящото изследване.

Съдържанието в първа глава е насочено към:

- Проучване и методология на проблема”, където се засягат редица трактати, които показват високата обща и специална култура на дисертантката и обхващат:

- Обширна информация за „семантиката на думата „Наука,,- като форма на дейност за „производство на знания – установяване на ново знание”. Този процес преминава в „етапи на развитие и се обособява в три големи групи: естествени /природни/ обществени и технически /инженерни/ – кибернетиката. Развитието на науката в исторически план се разглежда, като етапи на екстензивен и на интензивен подем.

- Изложението на науката и други форми на усвояване на действителността- „наука и изкуство, религия и философия допълват обширните знания и отношение на дисертантката по отделните проблеми. Може да се наблегне на обстоятелството, че проблемната ориентация при решаване на теоретични или практически задачи е характерен белег на съвременната наука в съществуващата цивилизация.

- Задълбочено е изложен и разделът „методология на науката, т.е. стъпките, които трябва да се преминат до достигането на определен край, който зависи от очакваната – хипотеза. Това означава „пътищата по които общата структура на теорията намира своето приложение в отделните научни дисциплини „т.е. пренасяне на методите от една научна дисциплина към друга.

В този смисъл значително място се отделя на холистичния подход при който човек намира своята значимост и цел в живота посредством връзката му с обществото, природата и хуманистичните ценности. Това води до излизане на преден план на чувствеността на индивида- „обучението е ценен подарък „„Образованието е растеж ”, „способност на хората да правят нови неща „ и пр .

Основен метод бе утвърдената материалистическа диалектика, която дава възможност за анализ и обяснение на природните процеси, като утвърждава емпиричните изследвания за единствен източник на истината.

Като цяло може да се отчете значителната компетенция на дисертантката в тези области включително и по методологията на науката, но в голяма степен тяхното обстойно разглеждане не е в полза на педагогическата същност на дисертационния труд. Въпреки, че в тесен смисъл на думата може да изразява и „съвкупност от методи за научно изследване - със следните равнища: философска, конкретно – научната и методологията на научните изследвания.

Същото се отнася и за термините „закони“, чието значение по-скоро може да се нарече и принцип.

Подобно е и становището ми за изложените в дисертацията трактати за: Теоретичното и емпирично в научното познание с първичността на емпирията над теорията. /2.6/

Особено съществена част от дисертацията е раздел 3 – „кратък трактат за културата“. Според нас изложението е твърде широкообхватно – 9 подраздела. В действителност разделът по същество може да обхване съдържанието на една по-малка дисертация още повече, че след като физическата култура в нейния обхват съдържание, методи и пр. е неразделна част от обществото, то това може да се представи обобщаващо на редица вече изложени трактати – връзка между понятията „култура“ и „цивилизация“ „модата – смърт ли е тя за културата“ и пр.

Съществено постижение на дисертантката е разработката на трактата за системите и системната теория изхождайки от тезата, че „цялото е повече от сумата“ и че повтарящите експерименти могат да се образуват само заради тяхната връзка в система, както и разбирането според К.Маркс, че материализма и диалектическите традиции във философията са интегрална развиваща се система, която може да се контролира посредством новите научни достижения. На тази основа се разглежда и човешкото общество като система, която първо разширява основите си и второ, постоянно изменя структурата си обособила се като направление в методологията на науките.

Анализът на различните постановки за развитието на човечеството естествено е предпоставка за развитие на културологията, която изучава „материалния и духовен напредък на личността, групата, колектива и общността като цяло от миналото до наши дни“, както и разликите при сравняването му с настоящето.

Тя е многостранна и се проявява в голяма степен при връзката и с физическата култура в резултат на което придобива „нов облик“, повлиян от нравствеността – съзнанието, самосъзнанието и социализацията. В този смисъл правилно е

цитирането на Н.Попов, че спортът е възникнал в нравственост и е с благородна мисия да подпомага труда. Въпреки, че впоследствие естетическите и комерсиални измерения на спорта се пресичат, като се изтъква необходимостта за граница, както и несъответствие между тях.

Считам, че всяко изследване започва с трактовката в Първа глава „Проучване и методология на проблема” и в съответствие с това се определят „целта, задачите, методика и организация на изследването”. В разглеждания дисертационен труд обаче „Целта, задачи, методика и организация на изследването” се излагат след 120 стр., при което се губи връзката и значимостта на някои трактати с основната част на дисертационния труд.

Съдържанието следователно е насочено да се получат обширни знания за предварителното състояние на трактатите за наука, култура, цивилизация, естетика, мода и пр. Те са предпоставка за създаване на работната хипотеза на дисертационното проучване и естествено на ”целта, задачите, методиката и организация на изследването”. При все че тази последователност в известна степен показва високата интелектуална и специална подготовка на кандидатката проблемите за целта на изследване могат да бъдат и по ясно формулирани.

Насочени се предимно към изучаване на компетентността в сферата на физическата култура, като са описани етапите на изследване, както и множество методи съобразно поставените цели и задачи.

Независимо от това авторът Б.Пенева е изложила обширен теоретичен материал, който обстойно осветлява редица проблеми на „Теоретичните основи на системата физическа култура”, описаните в глава трета „теоретични и методологични основи на физическата култура“, която като научна дисциплина представлява обобщена система от научни знания. Тя е от първостепенно значение, при разработка на специфични проблеми, тъй като е профилиращ предмет за специалисти от тази област – учители по физическо възпитание, треньори, методисти кинезитерапевти /специалисти по лечебна физкултура/ и пр. На тази основа възникват и понятията кинезиология, физкултурология и спортология, като се наблегне на тяхното съдържание, като общотеоретични науки в сферата на ФК, както и въвеждането на „теория на физическата култура“, като научна и учебна дисциплина, която поставя началото на физическата култура като дейност в зависимост от различните житейски потребности и компетенции - саморазвил се образователен продукт, който по своята природа може да бъде: прагматичен – до най-малкия си продукт и оползотворени незабавно включване на потока на различни придобивки.

Анализирант се и ценностите в сферата на физическата култура съдържание на подглавата, в която се прави ретроспективен анализ на англо-американската теория за обучение в движение.

Последния раздел на Първа глава разглежда физическата култура, като част от общата култура, при което интеркултурната взаимовръзка в голяма степен зависи от особеностите на обществото – етнос, социално културни особености, религия, пол от отношението към физическата култура и приемането на интеркултурната компетентност, като проява на отношение към различното – комплекс от социални особености и умения, които дават възможност за успешна изява в интеркултурното си отношение с партньори от друга култура. Поражда се необходимостта индивидите да показват мултикомплексните си възможности и да ги прилагат съобразно необходимостта, многофункционално и компетентно, както и професионално-приложната физическа култура.

По този начин става възможно проявата на различни видове компетентности в отделните сфери на физическата култура с използване на научно-изследователската методи и литература: физическо възпитание, спорт, рекреация и пр.

През последните години границите на човешките възможности се разшириха със скорост и величина, която надхвърля всички очаквания на обикновения човек. Това е процес на развитие – с малки стъпки „психически и интелектуални качества, смелост, решителност в екстремни условия и пр. наречени според харвардския университет „Умения на XXI век.- умения и способности, които децата трябва да развиват – впечатляващо състояние наречено от учените като „поток”- върховно състояние на съзнанието. Днес може определено да се счита, че физическата култура има различни специфични функции – образователна, приложна, рекреативна, оздравителна, рехабилитационна и пр. Появиха се и системи - евритмия и поневритмия, свързани с духовния живот на човека - хармония с Бог и природата.

В процеса на физическото възпитание същинските компетентности стават индивидуални безкраен процес за който най-много помага училището с различните етапи на обучение и възпитаващо въздействие. Това изисква необходимост учениците да не са обект, а субект на обучение със съответно ниво на мотивация, като в областта на физическата култура и образование:

- а) компетентностите осигуряват експертни знания и
- б) същинските компетентности са методологическа основа на индивидуалните и в процеса на физическото образование стават индивидуални.

Като цяло в училищното физическо образование се наблюдава:

- а) тенденция към спортизация ;

б)обездвижване;

в)развитие на общите и двигателни способности – съвкупност от двигателни умения и навици. и

г)включване в обучението терминът „обучение в движение,, – САЩ с по-голямо въздействие върху обучаваните.

В методиката на обучение особено важно е тяхното актуализиране и изисквания при прилагането им – „детето се учи въз основа на техния опит изхождайки от формираната максима „природата учи – не ние” „ние само насочваме и пазим“.

Заключение: В дисертационния труд на Боянка Пенева – Тонева, доктор се изследват въпроси с фундаментално значение за теорията и практиката на физическото възпитание и спорта. Самостоятелната многогодишна изследователска дейност е проведена с висока професионална компетентност.

- Анализирани са множество теории, концепции за обучение чрез общоприети изпълнявани схващания и теории.
- Оценявам положително проблема за разработката на компетентностите във физическото възпитание.
- Обстойно се излага проблема за компетентността във физическото образование.

Въз основата на изложеното предлагам на доц. Боянка Илиева Пенева – Тонева присъждане на научната степен „Доктор на науките”

